

Opponensi vélemény

Tóth Éva:

„Az ökoturizmus keresletének elemzése a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság területén” c. doktori értekezéséről

Bíráló: Kóródi Márta PhD, főiskolai tanár, Szolnoki Főiskola, Turizmus-, Térség- és Társadalomfejlesztés tanszék

Tóth Éva doktorjelölt fenti címen benyújtott doktori (PhD) értekezéséről a PE Doktori szabályzatában szereplő elbírálási szempontok alapján az alábbi véleményít alakítottam ki.

- Az értekezés témájának újszerűsége, aktualitása, tudományos és gazdasági jelentősége

A jelölt a témaválasztást tekintve a turizmusfejlesztés és turizmusmenedzsment szempontjából regionális jelentőségű, területileg és tematikusan is aktuális problémakör feldolgozására vállalkozott. A téma a turizmus rendszere szempontjából is hordoz elméleti és gyakorlati hangsúlyokat. A vizsgált gondolkör a rendelkezésre álló számos, azt vagy általánosan, vagy egyes részeit egymástól függetlenül, külön-külön taglaló szakirodalom által is bizonyítottan, a folytonos újraértelmezéséből következően még nyugvópontra nem jutott terület. Emiatt kiváló lehetőséget nyújt a kutatásra, a továbbgondolásra, különösen az összefüggések vizsgálatával új tudományos eredmények elérésére, aminek kihasználása az értekezés során nyomon is követhető.

A deduktív gondolatmenet a globális problémafelvetésből jut el a vizsgálat konkrét területi dimenzióját jelentő DDNPI-hez. A célterület kiválasztását meggyőzően indokolja, kutatási célkitűzései a hiátusként megfogalmazott keresletfelméréshez kapcsolódnak. Bármennyire is összefügg a kereslet a kínálattal, nem célszerű a célok között szerepeltetni a kínálat felmérésének szükségességét, ebben az esetben az elemzés módszertanához tartozó eljárás a kínálat elemzése.

A téma feldolgozása tartalmi és módszertani újszerűséget is magában hordoz. Az ökoturisztikai attrakciók szerinti szekunder elemzése, valamint a kereslet primer információkon alapuló keresztlemzése is lehetővé teszi a hipotézis-vizsgálatra. A dolgozat tudományos jelentősége a primer kutatás kiterjedtségéből következően a témafeltárás mélységének tulajdonítható, gazdasági jelentősége a rendkívül részletesen elemzett igazgatóság számára javasolt fejlesztési és működtetési intézkedési javaslatokban, valamint beazonosított jó gyakorlatokban nyilvánul meg.

A kutatás hipotézisei a vizsgált kereslet több viszonylatát tükrözik, a kutatás céljának megfelelnek. A H1 és H2 jól megfogalmazott, a dolgozat címéhez közvetlenül kapcsolódó. A H3 megfogalmazásában már az eredmény is tükröződik, szerencsésebb lett volna feltételezésként a hatékony közvetítést megfogalmazni, majd igazolni vagy cáfolni, így a hipotézisben nem szerepelt volna már következtetés. A H4 a kereslet kínálattal való összefüggésére vonatkozik. A hipotézisek logikai kapcsolata helytálló, az igazolási eljárás megfelelő lehetőségét nyújtják.

- A szakirodalom feldolgozásának színvonala, tudományos előzmények felsorakoztatása

A feldolgozott 248 szakirodalmi forrás, 42 jogszabály és 51 honlap összetételében és minőségében megfelelő bázisként szolgált a vizsgálatokhoz. A kiterjedtségét a használt két (angol és német) idegen kutatási nyelv bővítette, így rendkívül széles hivatkozási alapot

képzett a 87 db, idegen nyelvű szakirodalommal. A folyamatosan aktualizált honlapok feldolgozása a kutatást megnehezítette, ugyanakkor naprakészebbé és a javaslatok szempontjából kungruensebbé tette. A szakirodalmi feldolgozás kiemelendő, a jelölt önálló ismeretalkalmazó és tudásmegújító munkáját is felmutató része a turisztikai szükségletpiramis jelölt által kibővített és az ökoturizmusra továbbfejlesztett változata, a védett természeti területek és értékek táblázatos csoportosítása. A rendszerező-képesség a jelölt mindennapi oktatási tevékenységével is párhuzamba állítható.

Az irodalom-feldolgozás a témával összefüggő tudományos előzmények közül különböző súllyal tartalmaz részeket. Nagyobb az aránya az ökoturizmus esetében a turizmus és a természeti kínálati oldalához kapcsolódó témáknak, a fenntarthatóság problémakörének, ugyanakkor kisebb arányban szerepel a kereslet közgazdasági tartalma, befolyásoló tényezői, amiből az előző szűkítéssel párhuzamosan lehetett volna levezetni a turisztikai, majd az ökoturisztikai kereslet jellemzőit. A hiátus amiatt is kiegészíthető lett volna – a munkahelyi vita értékelésében a jelölt figyelmébe ajánlotta a bírálókat - mert ugyanakkor az e témában folytatott kérdőíves felmérés rendkívül részletesen utal ezekre a tényezőkre és elemzi azok összefüggéseit. Az értelmezés, összehasonlítás szempontjából hasznos lett volna az elméleti háttér bővebb kidolgozása, az arányok címnek jobban megfelelő alakítása. Ugyanakkor fogalmi szinten nagyon jól foglalja össze több szakirodalmi forrás alapján az ökoturizmus jellegzetességeit, egyfajta új fogalmat körülírva, ami önálló eredménynek tekinthető.

- *Az irodalom-feldolgozás elemző és kritikai jellege, a célok és az irodalom-feldolgozás kapcsolata*

A téma irodalmának feldolgozására két fő technikát követ. A szerzőnkénti hivatkozásokat, amely esetekben jól köti össze és integrálja a gondolatmenetbe az idézett kijelentéseket (ennek jó példája a 2.1.2. fejezet), illetve témát feldolgozó szerzők csoportos említését a lábjegyzetben, amelyből a bővebb tárgyalásban ki is ragad markáns megállapításokat. Az ökoturizmus fogalomrendszerét több tudományterület irányából is értelmezi, ezáltal komplex megközelítésű fogalomrendszert állít fel. A turisztikai értelmezés kettős voltát (turista és a kiszolgáló intézményrendszer) alkalmanként leszűkíti, a két oldal közül a téma szempontjából fontosabbat előtérbe helyezve.

A kutatási célokat főként a gyakorlatban is alkalmazhatóságra, a keresletre vonatkozó hiányzó sajátosságok feltárásának igényére, a kínálatfejlesztés során történő hasznosításra építette. Ugyanakkor az értekezés célmeghatározást megelőző oldalain is tapasztalható a jelölt felkészültsége, előzetes ismereteinek és tapasztalatainak megléte a témában. A felvonultatott mintegy 341 mű azt is igazolja, hogy a választott téma az ökoturisztikai menedzsment mindennapjaiban a piaci döntések alapjául szolgál, ugyanakkor nem lelhető fel a DDNPI-re vonatkozóan a dolgozatban szereplő komplexitásban egyetlen felhasznált forrásban sem. A téma gyakorlati jelentősége indokolja a tapasztalatokra épített ismeret nagy arányát a dolgozatban a klasszikus szakirodalommal szemben.

Az irodalom-feldolgozás tartalmazza a vizsgált terület ökoturisztikai tematikus kínálatának bemutatását, majd egy újabb fejezet a komplex szolgáltatáscsomag összeállításában szerepeltethető további kínálati elemeket. Az alapvetően szekunder információkra épülő irodalomfeldolgozási fejezetek tartalmaznak primer információkat is a rendelkezésre álló szekunder adatok hiánya miatt. A fejezetek stílusa a konkrétumok felé haladva az előzőekhez viszonyítva kevésbé tényszerűen tudományos.

A jelölt az irodalom-feldolgozási módszertant általában jól alkalmazza, a különböző forrásmunkákban szereplő vélemények, nézetek összevetésével elemzi az azonosságokat, illetve eltéréseket. Egy-egy témában markánsan megjelenik a Jelölt saját véleménye, állásfoglalása is

- *Az alkalmazott módszerek helyessége, megfelelősége, korszerűségük, megbízhatóságuk*

A módszertani fejezet egységesen tartalmazza a kiválasztott és alkalmazásra kerülő elemzési technikákat, valamint az elemzés alá kerülő információkat. A szekunder módszertan bemutatása részletes, több esetben a technikai megoldások és nem a kapott eredmények várható jelentése, értelmezése van a középpontban.

A primer módszertan áttekintéséhez készített ábra jól rendszerezi a szövegben a felsoroló-jelek egyezősége rosszul tagolt leírást.

A megfigyelést kiegészítő jelleggel alkalmazta, a lekérdezés mellett a megfigyelési szempontokra koncentráció és a megállapítások rögzítése megosztott figyelmet igényelt. Elismerésre méltó az interjúba bevont szakemberek száma, ugyanakkor a megkérdezés strukturáltságáról, a kérdésfeltevés folyamatábrájáról nem nyújt információt. A kérdőíves felmérés felmérőlapja rendkívül jól szerkesztett, a dolgozat címének és a kutatás céljának megfelelő kérdéseket tartalmaz. A különböző részek (fekete golya, réti sas) nem torzítják az eredményeket, módszertanilag újszerűnek tekinthető.

A statisztikai módszerek illeszkednek a témához és az adatbázis nagyságához, alkalmazásuk tudományos igényességű.

- *Az eredmények feldolgozásának színvonala, matematikai-statisztikai értékelése*

A kérdőíves felmérés során kapott adatbázis és az alkalmazott módszertan megfelel a célkitűzéseknek és a kereslettel összefüggő hipotézisek vizsgálatának is hatékony alapjául szolgál. Az adatgyűjtés kellően széleskörű, ugyanakkor megfelelően mély, elemzésre alkalmas, a Jelölt a minta összetételéből következő torzító tényezőket mérlegelte. A módszertan kiválasztása tudományosan megalapozott, egymást erősítő módszerek alkalmazásával kapja eredményeit. A szekunder és primer információk aránya kedvező, a kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerek aránya a funkciónak megfelelő. A matematikai, statisztikai elemzési eljárások választott körét helyesen és következetesen alkalmazza, a számítások logikáját, az alkalmazott képleteket feltünteti, az eredményeket értelmezi. Egyes vizsgált témáknál a táblázat és a diagram együttes alkalmazása felesleges (14. táblázat, 20 ábra), vagy a szövegben csak a táblázat adatainak leírása és csak néhány szavas elemzése szerepel, pl. a változások okainak valószínűsítése, hatás (15. táblázat, 27. ábra). A tapasztalt jelenségeket, összefüggéseket a vizsgálatok végén a problémamegoldás érdekében összegzi és minősíti, valamint a gyakorlati hasznosíthatóságot is mérlegeli. Az elemzések eredményének közzlése jól követi a szöveges információkat diagramok, táblázatok formájában. Általában helyesen alkalmazza a szemléltető eszközöket. A belső, fontosabb összefüggések szemléltetésére célszerű lett volna kereszttáblákat is alkalmazni a sok tényező és szempont együttes szemléltethetősége miatt. Az alternatív válaszok (igen/nem) diagramos szemléltetése nem nyújt többletinformációt, mechanikussá teszi az eredmények közzlését.

Mindenképpen elismerendő és kiemelendő a kereslet egyes jellemzőit érintő, azonos módszertan szerint megvalósított, kapcsolatvizsgálattal egybekötött elemzés, ami elvitathatatlan értéke a dolgozatnak. A preferenciavizsgálatok jól egészítik ki az elemzést, mind tartalmilag, mind módszertanilag érdekes és értékes része a tanulmánynak. A környezettudatosság méréséhez célszerű lett volna egy kontrollcsoportot is lekérdezni, mert önmagában nem mérhető jellemző, de összehasonlítva az eltérés mértéke megállapítható.

- *Az eredményekből levont következtetések helytállósága, diszkusszió, új tudományos eredmények*

A dolgozatban a megfogalmazott kutatási célokat elérte, mert nemcsak vizsgált, hanem feltárt, beazonosított. A vizsgálatok eredményei alapján a választ adott a bevezetésben megfogalmazott kérdésre és a felvetett probléma megoldására javaslatokat tett. A dolgozat gondolatmenete így zárt logikai egységet alkot.

A minta a magas elemszám miatt gazdag információtartalommal rendelkezik.

A Jelölt az elemzéseket követően a következtetések fejezetben értékeli a hipotéziseket, indoklással ellátva igazoltnak tekinti, módosító megjegyzéssel illeti, vagy elutasítja. A jelölt vélekedését a H1 hipotézis részbeni, a H2, H3, H4 hipotézisek teljes igazolásáról elfogadom. Értékeli a kutatási célok elérését, valamint megfogalmaz 4 új tudományos eredményt. Az eredmények mindegyikének alátámasztására végzett vizsgálatokat, különösen az összefüggéseket meghatározó tudományos eredményei értékesek.

A dolgozat alapján az új és újszerű tudományos eredmények közül a T1. tézis ökoturisztikai attitűdökre és fogyasztói szokásokra vonatkozó megállapításait elfogadom, a T2. tézist maradéktalanul bizonyítottnak értékelem a munka alapján. A T3 és T4 tézisek megalapozottak, igazoltnak tekinthetők a kutatómunka alapján.

Új tudományos eredményként javaslom elfogadni a DDNPI látogatói jellemzőinek beazonosítását, valamint a DDNPI látogatóinak feltárt preferencia sajátosságait, a DDNPI kereslethez igazodó kommunikációs eszközrendszerének hatékonyságát, a komplex ökoturisztikai termékek iránti igény megnyilvánulását.

Következtetései, javaslatai helytállóak, mind az elméleti szakemberek, mind az ökoturizmussal foglalkozók számára hordoz alkalmazható és alkalmazandó, fejlesztésre vonatkozó iránymutatást. Kiemelésre érdemes a gyakorlati adaptálhatóságot hangsúlyozó, javaslatokat tartalmazó alfejezet, illetve a téma további kutatási lehetőségeinek a mérlegelése.

- A jelöltnek az értekezéssel összefüggő publikációs tevékenysége

A disszertáció tézisei a dolgozat alapján készült kiadványban a Jelölt témában megjelent publikációival jó összegzését adják a végzett kutatómunkának, igazolják a tudományos jártasságot. A kutatási eredmények konferenciákon, fórumokon történő megvitatását, közlését folyamatosan felvállalta főként hazai egyetemi környezetben. Évente közel azonos számú közleményt készített a témában, visszatérő előadóként vett részt egyes konferenciákon. A téma nemzetközi megjelentetését is megkezdte, a doktori cselekmény előrehaladtával az önálló publikálások gyakorisága növekedett. A kutatás további folytatása még tartogat a Jelölt számára szélesebb körű megjelentetési lehetőségeket.

- A dolgozat szerkezeti felépítése, tagoltsága, szemléltetése, hivatkozásai

Tartalomjegyzéke pontos, jó áttekintést nyújt a dolgozat szerkezetéről. Az értekezés szövegtörzsének szerkesztése egységes, a bekezdések tagolásával, elkülönítésük egységes beállításával (üres sorok használata vagy nélkülözése) még egyöntetűbbé tehető lett volna. A szövegek közötti kiemelések jól elhatárolják a saját és idézett gondolatokat, a mondanivaló lényegének hangsúlyozását további eltérő formátumú kiemelésekkel lehetett volna fokozni, de ezt, csak egyes részek esetében tette meg a jelölt. A fejezetek decimális számozása, az alaosztások száma megfelel az előírásoknak, a bekezdések alkalmankénti megcímzésével azonban az adott fejezet túlzott tagolását és szétaprózottságát éri el.

A dolgozat arányait tekintve kiegyenlített, a fejezetszám szerint az irodalmi áttekintés fejezetei számosabbak, oldalszámot tekintve a kutatási rész számottevően nem kevesebb az irodalom-feldolgozási egység terjedelménél.

A dolgozat törzsszövegében szereplő, a szakirodalom rendszerezésére, a vizsgálatok és az eredmények közzétételére alkalmazott 62 db ábra, 41 db táblázat, áttekinthető, egységes külalakú, következetesen számozott és a forrásokat megfelelően megjelölő formában szemlélteti a vonatkozó tartalmat, a jelölt összefüggések feltárására irányuló kezdeményezését. A módszertan kiválasztásának szemléltetésére alkalmazott ábrája kettős - közlő és rendszerező - funkciót tölt be. Saját szerkesztésre törekvése elismerendő, de inkább a vizuális összegzést, mint a tudományos tartalom megjelenítését szolgálja. A turizmusban résztvevők tipizálására alkalmazott látogató-halmazból kimaradó komplementerek értelmezése nem egyértelmű (2. ábra). Ugyanez a probléma merül fel az 5. ábra esetében is. Táblázatokba rendezett elméleti csoportosításai saját szerkesztésű, további gondolatokat, példákat tartalmazó összegzések, az értő és kreatív munkát igazolják (pl. 2., 3. táblázat). A jelentős szakmai és tudományos tartalommal nem bíró ábrák változatlan átvétele felesleges volt (10. ábra), a szövegben szerepel az információ tartalma. Mind a táblázatok, mind az ábrák informatívak, többségében jól betöltik a közzétételi funkciót, közvetlenül a szöveg után helyezkednek el, jól támogatva az olvashatóságot.

Az irodalmi hivatkozások a dolgozat egészében következetesen megtalálhatóak, a szövegközi adattartalom megfelelő. Az irodalomjegyzék összeállítása követi a szabályzat előírásait, rendezett, megfelelő bibliográfiai adatelem-tartalmú, a szövegközi hivatkozások beazonosíthatók a jegyzék tételei között.

- *A dolgozat stílusa*

A dolgozat szövegezése, stílusa egységes, leíró, magyarázó jellegű. A tényszerűen tudományos kifejezés-használat több esetben tömörítette volna a tartalmat. A szakkifejezések használata többségében pontos, különösen a konkrét vizsgálat tekintetében. Az összeállítás megfelelő gondossággal készült, szinte teljesen mentes az elütésektől, betűcseréktől és helyesírási hibáktól. Kiemelendők a találóan kiválasztott mottóként funkcionáló idézetek.

- *A dolgozat külső megjelenése*

A benyújtott értekezés megfelel a formai követelményeknek, rendezett, külalakja igényes munka eredménye. A Jelölt 150 oldal (törzsszöveg), a követelményeknek megfelelő terjedelmű dolgozatát, 2 melléklet és 15 db függelék egészíti ki, 48 oldal terjedelemben. A dolgozatban szereplő 4 fotó funkcióját a függelékbe helyezve is kellően betöltötte volna. A függelékek között több szöveges, a dolgozatot vagy mélységében, vagy szélességében kiegészítő témakör is szerepel, a mellékletek és a függelékek információ tartalmára folyamatosan hivatkozik. A bekezdések kezelése még egységesebbé tehető lehetett volna, esetenként soremeléssel tagoltak, más helyen folyamatos szerkesztésűek.

A doktori értekezés elkészítése során a jelölt bizonyította, hogy az általa művelt tudományterületen, illetve tudományágban magas szintű szakmai ismeretekkel rendelkezik, ismeri és használja a szakmai információs forrásokat és eszközöket. Összefoglalva megállapítható, hogy a Jelölt értekezésében bizonyította, hogy a tudományos kutatás módszertanát elsajátította, alkalmazására felkészült, a művelt tudományágban a doktori fokozat eléréséhez szükséges ismeretekkel és kellő rendszerszemlélettel rendelkezik. Az információs bázist képes szakszerűen használni, az összefüggéseket feltárni és azokat megfelelően közölni. Az elvégzett kutatást alakilag és tartalmilag megfelelő módon prezentálni tudja. Témaválasztása fontos és időszerű, a vizsgálat célkitűzéseit a helyesen megválasztott adatbázisra és módszertanra alapozott értékelés segítségével megvalósította, következtetései helytállóak, javaslatai figyelemre méltóak és új, illetve újszerű tudományos

eredményei a továbbiakban az ökoturizmus, különösen a vonatkozási terület ökoturizmusának fejlesztésében iránymutatóak lehetnek. Eredményeit kellő mértékben publikálta.

A dolgozat bírálatban megfogalmazott értékeit figyelembe véve az értekezést a doktori fokozat megítélése szempontjából elfogadásra javaslom.

A Jelölttől az alábbiak megválaszolását szeretném kérni:

- Röviden foglalja össze a keresletet általában befolyásoló tényezőket, kiemelve a turizmusban különösen szerepet játszókat, indokolja, hogy miért emelte ki közülük a dolgozatban szereplőket!
- Milyen tartalmú komplex termék iránt van igénye a DDNPI azon ökoturistáinak, akik az ökoturizmus szakmai értelmezéséhez legközelebb állnak?

Szolnok, 2016. május 12.

Dr. Kóródi Márta
főiskolai tanár